

ANALOGII ȘI DIFERENȚE ÎNTRE ECONOMIILE ANIMALIERE ALE COMUNITĂȚILOR VINÇA C ȘI GRUPUL FOENI ÎN AȘEZĂRI DIN BANAT

GEORGETA EL SUSI

În ultimul deceniu, în urma numeroaselor săpături arheologice sistematice, în așezări neolitice din Banat s-a colectat un număr impresionant de resturi faunistice, peste 35.000 fragmente. Articolul de față își propune o privire de ansamblu asupra trăsăturilor definitorii ale economiilor animaliere practicate de comunitățile de la începutul neoliticului târziu în spațiul bănățean. În acest sens au fost utilizate date de faună din următoarele așezări: Foeni – “Cimitirul Ortodox” (Grup Foeni¹), Parța, tell II² (Vinča C și cultura Petrești³), Sânandrei⁴ (Vinča C și post Vinča C) și Liubcova - “Ornița”⁵ (nivelele II-I, Vinča C⁶). Foeni, Parța, Sânandrei sunt localizate în Câmpia Banatului iar Liubcova - “Ornița” în Valea Dunării. Nu insistăm asupra condițiilor biogeografice, în care sunt amplasate așezările, diferite în regiunile de câmpie ale Banatului față de zonele sale sudice, descrierea lor făcându-se în diverse articole de paleofaună și de arheologie. Cert este că factorii ambientali își vor fi pus amprenta asupra gospodăririi animalelor și a vânătorii, determinând anumite comportamente vis-à-vis de fauna locală. Pentru început vor fi prezentate ultimele informații⁷ asupra cercetărilor arheozoologice de la Foeni – “Cimitirul Ortodox”, pentru a avea un termen de referință în demersul nostru.

¹ Drașovean, 1994, 141

² El Susi, 1998, 129-151

³ Idem, 151

⁴ El Susi, 2000, 193-204

⁵ El Susi, 1991, 9-17

⁶ Luca, 1998, 16

⁷ Întrucât de 10 ani se sapă la Foeni-“Cimitirul Ortodox”, analize de faună parțiale au fost comunicate de-a lungul anilor la diverse sesiuni științifice.

Tabel 1 – Frecvența speciilor la Foeni - “Cimitirul Ortodox”

Specie/grup	Nivel inferior		Nivel mijlociu		Nivel superior	
	Frgm.	%	Frgm.	%	Frgm.	%
Bos taurus	1419	38,2	684	39	4809	45,5
Ovis/Capra	844	22,7	249	14,2	1769	16,7
Sus s. domesticus	430	11,6	350	20	1329	12,6
Canis familiaris	74	2	30	1,7	130	1,2
Sp. domestice	2767	74,5	1313	74,9	8037	76
Cervus elaphus	602	16,2	293	16,7	1527	14,5
Sus s. ferrus	157	4,2	67	3,8	305	2,9
Capreolus c.	59	1,6	20	1,1	210	2
Bos primigenius	102	2,8	44	2,5	418	4
Lepus sp.	9	0,2	7	0,4	49	0,5
Castor fiber	9	0,2			1	0,01
Ursus arctos					1	0,01
Meles meles	4	0,1	1	0,06	4	0,04
Martes martes	2	0,05	1	0,06	4	0,04
Vulpes vulpes	3	0,08	3	0,2	4	0,04
Feels silvestris	1	0,03	1	0,06	2	0,02
Canis lupus	1	0,03			2	0,02
Lynx lynx					1	0,01
Carnivora	1	0,03	3	0,2	2	0,02
Sp. sălbatic	950	25,5	440	25,1	2530	24
T O T A L	3717	100	1753	100	10567	100
Bos sp.	113		25		151	
Bos/Cervus	277		63		1454	
Sus sp.	95		58		112	
Ovic. /Capreolus	68		135		59	
Așchii	1051		483		2148	
Mamifere	5321		2517		14491	
Păsări	8		3		13	
Reptile	10		29		22	
Pești	69		15		73	
Moluște	291		205		498	
T O T A L	5699		2769		15097	

Frecvența speciilor la Foeni

Dintre cele 30963 oase recoltate din siturile mai sus-menționate⁸, eșantionul de la Foeni a furnizat cea mai mare cantitate, în jur de 23565 fragmente.

Acestea provin din trei nivele de locuire, menționate în articol drept: inferior, mijlociu, superior, distribuția resturilor pe specii fiind redată în *tabelul 1*.

Mai trebuie spus că un raport preliminar pe cca 5000 resturi a fost publicat cu ani în urmă⁹. Potrivit ultimilor date, bovinele domină proporțiile în toate nivelele, reprezentând cam o treime din numărul de resturi¹⁰. Astfel rata lor crește semnificativ de la 38,2 % la începutul locuirii până la 45,5 % înspre nivelele târzii. În schimb, ovicaprinele înregistrează o fluctuație în sens descendent, de la 22,7 %, la începutul locuirii la 16,7 % înspre finele ei. La un lot așa de mare, o descreștere de 6 % pe durata funcționării așezării este semnificativă, punctând importante modificări ce vor fi avut loc în exploatarea rumegătoarelor mici. Rata porcinelor suferă o creștere semnificativă de procentaj, concretizată într-o valoare de 11,6 % în nivelele inferioare, un procent de 20 % în nivelele medii (o compensare la rata scăzută a ovicaprinelor). În final rata lor se stabilizează pe la 12,6 %, o valoare relativ crescută pentru acele vremi în Câmpia Banatului. Chestiunea utilizării câinelui în alimentația comunităților de la Foeni este deschisă. Câteva cranii prezintă semne ale deschiderii cutiei craniene în vederea extragerii creierului, fapt ce ar pleda pentru utilizarea câinelui în alimentație, fie și sporadic; totuși, semne distincte de tranșare pe oasele scheletului postcefalic nu s-au identificat.

În privința raportului specii domestice/ sălbatice, acesta comportă valori de 74,5/25,5% în nivelele timpurii și de 76/24% în cele târzii. În mare, nu s-au sesizat modificării esențiale în privința frecvențelor principalelor specii sălbatice, totuși la o atentă analiză se înregistrează unele oscilații semnificative. Cerbul, specie cu cerințe pentru un mediu împădurit¹¹ era principalul animal vânat, în toate nivelele de locuire; deși cota sa se menține crescută în toate nivelele, o ușoară descreștere, de la 16,2% la 14,5% este înregistrată de-a lungul locuirii.

⁸ Eșantioanele faunistice de la Foeni și Parța se vor îmbogăți pe parcurs.

⁹ El Susi, 1998, 139-163

¹⁰ Fiind vorba de un lot faunistic impresionant n-am utilizat statistica pe NMI, pentru a evita erorile care pot apare

¹¹ Vörös, 1994, 180

De asemenea, mistrețul (pentru care pădurea poate fi “cel mult un factor de ocrotire, hrănire, un refugiu împotriva prădătorilor mai ales în perioadele de fătare și alăptare”¹²) își reduce procentul de la 4,2% la 2,9% pe durata funcționării așezării. Pe de altă parte, mamiferele sălbatice, considerate indicatori pentru un mediu deschis (silvostepă), ca de exemplu bourul, căpriorul (într-o oarecare măsură) cresc în procentaj înspre nivelele superioare, de la 2,5% la 4%. Oasele provenind de la animale strâns legate de un mediu bine împădurit¹³ (râs, pisică sălbatică) au procente ne semnificative, 0,01-0,02%. Așadar datele mai sus menționate, ne îndreptățesc să afirmăm că, intense defrișări, având drept consecință o reducere a zonelor împădurite vor fi avut loc de-a lungul locuirii de la Foeni.

În concluzie, datele prezentate sugerează importante schimbări ce vor fi avut loc în economia animalieră înspre finele locuirii. Acestea se concretizează în scăderea numărului de ovicaprine, alături de o îmbunătățire a modului de utilizare; în privința bovinelor se înregistrează o creștere de procent, față de nivelele timpurii. În planul vânătorii se înregistrează o reducere cu cca 5% a procentului de mamifere vâdate. Toate aceste modificări sunt expresia unei economii stabilizate în timp.

Frecvențele speciilor în așezări neolitice din Banat

În cele ce urmează vom prezenta oscilațiile principalelor specii de animale în așezările de la începutul neoliticului final de pe teritoriul Banatului.

Tabel 2 – Frecvența speciilor în așezări neolitice târzii din Banat (Frgm.)

Situri	Sânandrei	Pața tell 2	Liubcova-O	Sânandrei	Foeni
Cultură	Vinča C	Vinča C	Nivel Vinča C	Post Vinča C	Grup Foeni
Bos taurus	52,9	43,1	28,9	57	43,1
Ovis/Capra	7,9	15,8	9,8	6	17,9

¹² Bolomey, El Susi, 2000, 159

¹³ Ibidem

Sus s. dom.	9,1	10,1	8,3	6,4	13,2
Cervus elaphus	13	18,8	29,5	20	15,1
Sus s. ferrus	6,5	5,4	15,9	4,2	3,3
Capreolus c.	8,5	3,7	2,8	2	1,8
Bos primigenius	0,6	1,1	2,7	2,8	3,5
Alte specii	1,6	2	2,1	1,2	2,1
Total eșantioane	1150	2854	1107	2287	23565

Așa cum era de așteptat, baza economiilor animaliere în siturile luate în discuție o reprezenta vita urmată, fie de ovicaprine, fie de porcine. Aceasta este schema generală, dar la o analiză atentă a proporțiilor speciilor apar diferențe în funcție de cultură, amplasare biogeografică. Vita este, cu o singură excepție, Liubcova – “Ornița” principalul mamifer exploatat, înregistrând 43-57% indiferent de cultură. Doar la Liubcova – “Ornița” vita se plasează pe locul secund, după cerb, cu 28,9% (Tabel 2). Fără îndoială, amplasarea sitului într-un ecosistem complex și variat cum este Valea Dunării a indus un tip aparte de economie, puternic axată pe vânătoare.

În aproape toate siturile rumegetoarele mici se plasează pe locul secund. Cu toate acestea, în siturile Vinča C ovicaprinele înregistrează frecvențe scăzute, în jur de 7,9-9,8% exceptând locuirea de la Foeni unde s-a înregistrat o cotă sporită, de 18% (media pe nivele). Parța II ocupă o poziție intermediară, cu 15,8%. În cazul Parței evoluția internă a arătat o marcată creștere a cotei ovicaprinelor înspre nivelele superioare (Petrești). Porcul ocupă locul trei printre speciile domestice, totalizând nu mai mult de 10% în așezări Vinča C. Chiar dacă specia a înregistrat o valoare ceva mai mare la Foeni (13,2%), porcul nu a atins niciodată valori crescute în neoliticul regiunii, excepție făcând siturile aparținând Culturii Banatului (33-35%)¹⁴.

Rata specii domestice/ sălbatice se modifică puțin în siturile regiunilor joase ale provinciei, fapt datorat în bună măsură condițiilor ambientale identice. Evident, Liubcova este o excepție, cu o rată a vânătorii de peste 50%.

¹⁴ El Susi, 1996, 311

Tabel 3 – Rata specii domestice/sălbatice în așezări neolitice târzii (Frgm.)

Situri	Sânandrei	Pața tell 2	Liubcova-O	Sânandrei	Foeni
Cultură	Vinča C	Vinča C	Nivel Vinča C	Post Vinča C	Grup Foeni
DOMESTICE	70,4	69,9	47,6	70	75,7
SĂLBATICE	29,6	30	52,3	30	24,3

În câmpia Banatului resturile speciilor sălbaticе nu reprezintă mai mult de 25-30% din eșantioane. Cerbul este animalul cu predilecție vânat de-a lungul neoliticului, fiind larg răspândit și în regiunile joase¹⁵, inclusiv în câmpia Banatului. Dacă în situri ale Culturii Banatului înregistrează 17-24%, procentul său se diminuează până la 20-13% în neoliticul târziu, în speță în așezări Vinča C și Petrești. Probabil, alterările de biotop datorate defrișărilor pot oferi o explicație diminuării de procentaje. La Liubcova, participarea sa în dieta comunității era semnificativă, de cca 29,5%. În privința exploatării mistrețului, procentul său nu totalizează mai mult de 3-6% în câmpie. Liubcova este din nou o excepție cu 15,9%. Căpriorul, bourul, în general nu depășesc 4%, exceptând nivelele Vinča C de la Sânandrei, unde doar căpriorul este cotate cu 8,5%¹⁶. Un număr important de rozătoare și carnivore completează spectrele faunistice din siturile de mai sus. Gruparea “alte specii” include resturi aparținând următoarelor zece specii: câine, iepure, castor, vulpe, jder, bursuc, pisică sălbatică, urs, lup și râs. Tot în această categorie am introdus și oasele de câine, participarea speciei în consum fiind nesemnificativă.

Legat de condițiile de mediu favorabile, pescuitul, colectarea moluștelor, prinderea păsărilor și a broaștelor țestoase vor fi avut o pondere importantă în alimentația comunităților preistorice. Lipsa acestor resturi ori ponderea lor mică în unele eșantioane (*tabel 4*) ține mai mult modul de colectare a oaselor (colectare cu mâna și nu trecerea prin sită), ori de faptul că oasele nu s-au păstrat în

¹⁵ Necrasov, Haimovici, 1963, 14

¹⁶ Jongsma, Greenfield, 1996, 302

depunerile arheologice. Amplasarea siturilor în vecinătatea unor cursuri de apă va fi oferit condiții propice exploataării sezoniere a acestor resurse.

Tabel 4 – Frecvențele grupelor de animale în așezări neolitice din Banat

	Sânandrei	Pața tell 2	Sânandrei	Liubcova-O	Foeni
Mamifere	99,4	98,3	99,9	93,3	94,7
Păsări	0,6		0,04	0,9	0,1
Reptile					0,3
Pești		0,3		3,3	0,7
Moluște		1,3		2,3	4,2

O comparație între spectrele faunistice ale siturilor de la Foeni și Sitagroi I, II¹⁷ relevă ponderea însemnată a ovicaprinelor în ambele cazuri. Dar la o analiză mai atentă se constată unele diferențe datorate în mare parte condițiilor ambientale diferite. Astfel, situl plasat în Grecia, într-un climat cald și uscat relevă o rată a rumegătoarelor mici de 27-44%, bovinele înregistrând doar 25-30 %. Câmpia Banatului, în schimb era mult mai potrivită creșterii cornutelor mari. Astfel, chiar dacă în stadiul timpuriu de locuire al sitului de la Foeni ovicaprinele sunt o componentă semnificativă în economia locală, pe durata funcționării așezării creșterea vitelor devine predominantă, ca o adaptare la condițiile locale, altele decât în zonele grecești. Același proces se va fi petrecut și de-a lungul locuirilor Starčevo-Criș din Banat¹⁸. În acest sens, credem că datele arheozoologice oferă un argument în plus pentru originile sudice ale culturii Petrești și implicit ale grupului Foeni¹⁹. În același context cronologic, cu titlu informativ am realizat unele paralele cu așezări de tip Herpaly. Evident, nu s-au înregistrat similitudini. Astfel, în așezări Herpaly, vitele reprezintă doar 12-20%, ovicaprinele 2-5.6% iar porcul 9-10%²⁰. Speciile domestice nu reprezintă mai mult de 29-36%, prevalând mamiferele sălbatice. În cadrul speciilor sălbatice, bourul totalizează 23-38 % în arealul panonic. Paralelizări cu așezări Vinča C

¹⁷ Bökönyi, 1977, 11

¹⁸ El Susi, 1996, 145

¹⁹ Drașovean, 1994, 168

²⁰ Bökönyi, 1977, 12

din afara teritoriului bănăţean, în speţă cele de la Vinča (nivelele târzii)²¹, Gomolava²² şi Divostin II²³ evidenţiază următoarele trăsături comune: rata înaltă a taurinelor (uneori peste 50%), rata scăzută a porcinelor şi ovicaprinelor (sub 11%). Şi în aceste situri s-a înregistrat o faună bogată şi variată, chiar dacă aşezările sunt plasate în regiunile joase ale Serbiei.

Vârstele de sacrificare ale speciilor domestice

În privinţa modului de gospodărire a vitelor, siturile mai sus-menţionate pot fi clasate în două grupe indiferent de apartenenţa culturală. Prima include aşezările de la Foeni şi Parţa, ce-a de-a doua, Liubcova şi Sânanndrei. În primul caz, animalele sacrificate înainte de atingerea vârstei de reproducere totalizează 40,4-41,8%, valori crescute în cazul exploatării unei specii unipare. Nici procentul de animale exploatare până la o vârstă avansată nu este prea mare. Prevalează adulţii şi maturii tineri în procent de 61,8% la Foeni şi 59,7% la Parţa. Aceste valori sugerează faptul că bovinele erau utilizate ca principale furnizoare de carne, lapte şi produse lactate. La Foeni s-a estimat un număr important de animale castrate. Astfel, pe metapodii, din cele 17 oase întregi, 11,8% provin de la femele, 35,3% de la masculi şi 52,9% de la boi. În acelaşi sit, din cele 70 procese cornulare, 40% provin de la femele, 57,1% de la masculi şi 2,9% de la castraţi. În acest caz numărul mic de procese cornulare ale castraţilor se datorează dificultăţii de separate a coarnelor lor, probabil caracterele de castraţi fiind slab exprimate pe coarne. În ambele cazuri se constată un procent semnificativ de masculi, marea lor majoritate fiind sacrificială în stadiul adult, protejându-se astfel stocul de femele pentru reproducere şi produse lactate. În cazul siturilor de la Liubcova şi Sânanndrei rata juvenililor şi subadulţilor nu totalizează mai mult de 20% şi 15,2%. Procentul adulţilor şi maturilor creşte până la 80% în primul sit şi 84,6% în cel de-al doilea.

²¹ Bökönyi, 1990, 50

²² Clason, 1979, 113

²³ Bökönyi, 1988, 420

Tabel – 5 Vârstele de sacrificare ale speciilor în situri neolitice din Banat

	Sit	juvenil	subadult	adult	matur/senil
Bovine	Parța-tell 2	21,1	19,2	21,1	38,6
	Sânandrei	7,6	7,6	33,6	51,2
	Liubcova-Ornița	10	10	20	60
	Foeni	19,9	21,9	35,3	22,8
Ovicaprine	Sânandrei	29,4	41,1	17,6	11,7
	Parța-tell 2	20,5	35,9	28,3	15,2
	Liubcova-Ornița	40	25	25,8	9,2
	Foeni	22,7	14,4	45,5	17,4
Porcine	Sânandrei	42,1	47,3	10,5	0
	Parța-tell 2	20	25,9	41,6	12,5
	Liubcova-Ornița	28,5	11,5	31,5	28,5
	Foeni	27,9	12,6	54	5,4

Faptul înseamnă o bună gospodărire a speciei, compensându-se numărul scăzut de indivizi, mai ales la Liubcova. La Sânandrei bovinele erau numeroase, constituind cel mai important animal domestic, și doar o eficientă gospodărire ar fi contribuit la menținerea unor stocuri numeroase.

În privința vârstelor de sacrificare ale ovicaprinelor, rata tineretului/subadulților față de cea a adulților/maturilor diferă de la sit la sit. În acest context, cele mai crescute procentaje de animale tinere și subadulte sunt la Sânandrei – 70,5%, Liubcova - 65%, urmând Parța cu 56,4% și Foeni cu 37%. În relație cu aceste procente, ponderea adulților și maturilor crește în aceeași succesiune, de la 29,5% la 63% în siturile prezentate. Foeni oferă un model echilibrat de exploatare a rumegătoarelor mici cu accent pe produsele secundare. La Sânandrei și Liubcova creșterea lor se făcea prevalent pentru carne, iar la Parța e vorba de o exploatare mixtă.

În cazul caprinelor, la Foeni s-a estimat o rată femele/ masculi de 41/7 (pe coarne), raport ce înclină în favoarea femelelor, marea lor majoritate fiind tăiate în stadiul matur. Evident, și în acest caz este vorba de exploatarea laptelui și derivatelor sale. În cazul ovinelor, dintre cele 53 de coarne, 17 provin de la femele și 36 de la masculi. Multe din coarnele de berbeci aparțin unor exemplare

subadulte și adulte (stadiul incipient), sacrificate, evident pentru carne. Din păcate, celelalte situri nu permit astfel de detalieri ale exploatării ovicaprinelor în raport cu sexul.

În privința modul de exploatare a porcinelor, în așezările de mai sus există unele diferențe. Astfel la Foeni, 40,5% este proporția de tineret și subadultți, adulții reprezintă 54%, iar animalele ținute mai mulți ani (în scop reproductiv) reprezintă doar 5,4%. Valori asemănătoare s-au estimat și pentru Parța. Un procent la fel de crescut de tineret și subadultți este calculat la Liubcova (40%), însă rata maturilor este de 28,5%. Având în vedere prolificitatea speciei, cât și condițiile de mediu favorizante, acest procentaj va fi fost suficient pentru menținerea unui stoc numeros. Contrar așteptărilor, frecvența porcinele la Liubcova nu este mai mare de 8,3%. La Sănandrei, printre animalele sacrificate lipsesc maturii, adulții nu reprezintă mai mult de 10,5%, tineretul și subadultții prevalând în procent de 89,5%. Cu siguranță “carnea de porc slabă și ațoasă obținută printr-o creștere tradițională a porcului să fi fost mai greu de preparat și consumat atunci când animalele atingeau maturitatea”²⁴. Cu alte cuvinte, în cazul gospodăririi porcinelor, principalul obiectiv era obținerea cărnii, menținerea unui oarecare stoc reproductiv și nu creșterea efectivelor, așa cum vârstele de sacrificare o relevă în cea mai mare parte a așezărilor.

Descrierea speciilor

BOVINE

Din așezările menționate provin aproximativ 9330 oase de vită și 667 de bour. Pe lângă oasele celor două specii s-au identificat numeroase resturi provenind de la indivizi rezultați din încrucișările dintre cele două specii, incluse în categoria “Bos sp.”²⁵. Acest fenomen de metisaj a fost bine observat pe lățimile distale ale metapodiilor (în special la Foeni, unde, evident numărul de date colectate este foarte mare), (Fig. 1-2). În general, datele metrice prelevate sugerează faptul că bovinele gospodărite de comunitățile neolitice târzii erau robuste, de talie medie și mare, multe valori intrând în limitele de variație ale bourilor. Bovinele din regiunile de câmpie ale Banatului erau ceva mai robuste

²⁴ Vörös, 1994, 172

²⁵ Foarte probabil că majoritatea încrucișărilor vor fi avut un caracter spontan

și mai înalte comparativ cu cele din Valea Dunării (*Fig. 1-2*). În ansamblu, înălțimea la greabăn variază între 122,8-129,2 cm (Matolcsi) (media - 126 cm) în Valea Dunării (estimări făcute pe oase de masculi) și între 120,3 - 138,8 cm (media - 128) în Câmpia Banatului. Media pe metapodiile masculilor din zonele de câmpie este de 129,5 cm, evident o valoare mult mai mare față de Valea Dunării. Fenomenul castrării este evidențiat în aproape toate siturile luate în discuție²⁶, însă cel mai numeros material de castrați provine de la Foeni. De asemenea, bourii din Câmpia Banatului erau mai robuști decât cei din regiunile sudice (expresie a unor condiții de viață mult mai bune în regiunile de câmpie), sub raport dimensional legându-se de populațiile arealului panonic²⁷.

OVINE ȘI CAPRINE

De la rumegătoarele mici provin 3450 oase, resturile de ovine fiind de trei ori mai numeroase decât cele de caprine. În privința ovinelor, masculii purtau coarne relativ puternice, de tip "copper age" (28 piese). Ca o caracteristică, toate piesele descoperite în așezările neoliticului târziu sunt de mărime medie. Pe diametrul mare al bazei s-a estimat o medie de 46,5 mm (40-56, n=28), pe diametrul mic, 33,6 mm (28-39, n=27), circumferința bazei, 135 mm (114-156, n=27). Femelele, fie erau lipsite de coarne (doar cinci cazuri), fie purtau coarne rudimentare "turbary type" (patru cazuri). Referitor la înălțimea la greabăn a ovinelor neoliticului târziu, cu excepția Foeniului, celelalte situri au furnizat mai puține oase. Astfel în cazul Foeniului, pe cele 24 oase întregi s-a estimat o talie a oii de 42,6 - 59,8 cm (Teichert) (media - 49,6). O valoare mai mare s-a estimat la Parța, 52,1 cm. În așezările neolitice din Valea Dunării²⁸ s-au estimat talii de 56,5 - 62,5 cm (media - 61,1 cm). În general, datele culese evidențiază prezența în neoliticul Banatului a unei rase de ovine de talie mică și cu o conformație graciă. Dar, nu este mai puțin adevărat, că materialul numeros de la Foeni a evidențiat prezența unor ovine, extrem de gracile, cu o talie ceva mai mică, decât contextul general al neoliticului bănățean, tip pe care-l găsim în așezările contemporane grecești²⁹.

²⁶ Oase de castrați, însă puține s-au identificat și la Parța și Sănandrei

²⁷ Bökönyi, 1962, 175-214

²⁸ Am utilizat date pentru neolitic, în general, întrucât avem informații puține pentru neoliticul târziu

²⁹ Bökönyi, 1986, 63-132, idem, 1989, 130

Marea majoritate a coarnelor de caprine aparțin tipului “aegagrus” (25 piese, provin de la femele), având următoarele date metrice: medii de 34,3 mm (32,5 - 37; n=25), pe diametru mare al bazei; 24,4 mm (19,5 - 27,5; n=25), pe diametrul mic al bazei; 96,5 mm (92-116; n=25), pentru circumferința bazei. Alte coarne aparținând masculilor (5 piese) sunt de mari dimensiuni, puternic curbate, ilustrând tipul “prisca”. S-au calculat medii de 52,1 mm (49-61; n=5), pentru diametrul mare al bazei; 34,8 mm (29-41; n=4), pentru diametrul mic al bazei; 147,7 mm (137-163; n=5), circumferința bazei. Caprinele erau mai robuste și mai înalte decât caprinele, pentru așezările vizate s-au estimat următoarele înălțimi la greabăn: 60,3; 60,6 și 61,5 cm (Schramm).

SUINE

De la specia domestică provin 2536 resturi și 818 de la cea sălbatică. În privința taliei, pentru specia domestică s-a obținut o variație de 64,2 - 73,4 cm (Teichert) (media - 68,5 cm; n=12) pentru Câmpia Banatului și de 69-74 cm pentru regiunile dunărene³⁰. Deși unele valori trec de 70 cm, aceeași rasă primitivă de porcine, cu randament economic scăzut este prezentă în neoliticul Banatului, fie că vorbim de zonele de câmpie, fie de cele montane.

Talia mistrețului comportă valori medii și mari. Pentru regiunile de câmpie s-au estimat înălțimi la greabăn de 79,3 - 110 cm (media - 93,5 cm; n=38) și de 87,7 - 109 cm (media - 98,7 cm; n=3) la Liubcova - “Ornița”³¹. Valorile mai mari de la Liubcova se datorează, credem procentului sporit de masculi printre exemplarele de mistreț.

CERVIDE

Grupul include 3168 resturi de cerb și 421 oase de căprior. Datele metrice ale cerbului se încadrează în ansamblu, în limitele largi de variabilitate ale speciei din neoliticul românesc³². Totuși, la o detaliere, mediile estimate pe materialul provenit din regiunile de câmpie ale Banatului le depășesc pe cele sud bănățene³³. Populația de cerb din Câmpia Banatului are bune similitudini în materialele

³⁰ Numărul mic de oase întregi nu a permis estimarea unei medii

³¹ El Susi, 1991, 12

³² Necrasov, Haimovici, 1963, 131-144; Bolomey, 1968, 21

³³ Idem, 330-334

similare de la Tisza, Lengyel³⁴. Aceeași regulă se aplică și în cazul populației de căprior, în sensul existenței în Câmpia Banatului a unei populații mai robuste decât cea sud-dunăreană și de la Divostin³⁵, racordându-se arealului panonic³⁶.

CANIDE

Aproximativ 270 resturi de câine provin din siturile menționate, cea mai mare cantitate de oase furnizând-o eșantionul de la Foeni (234 fragmente)³⁷. Amintim doar că, potrivit datelor lungimii bazale Dahr, 52,6% din mandibulele canidelor neoliticului târziu aparțin clasei “palustris”, 31,6% clasei “ladogensis” și 15,8% și clasei “intermedius”. Acestea presupun că, peste jumătate din indivizii prezumați erau de talie mică, puține animale având o mărime medie.

*

Concluzionând, datele de mai sus arată că, la Foeni s-a dezvoltat o economie animalieră, pe o bază sud-balcanică, adaptată în timp la condițiile temperate ale Banatului de câmpie, având la bază gospodărirea bovinelor, alături de o cotă sporită de ovicaprine (mai ales în nivelele timpurii) și o vânătoare susținută, totuși diminuată cu 5 % față de restul siturilor din câmpie. În schimb, în așezările Vinča C din Câmpia Banatului, vita are o participare mai mare în economia animalieră, ovicaprinele și porcinele fiind componente cu rol mai mic. O descreștere a ratei bovinelor, alături de o exploatare pe scară redusă a ovicaprinelor și porcinelor, echilibrată sub raport alimentar printr-o susținută vânătoare sunt trăsăturile definiții ale economiei comunităților Vinča C din Valea Dunării.

³⁴ Bökönyi, 1963, 73-101

³⁵ Bökönyi, 1988, 71

³⁶ Bökönyi, 1963, 101

³⁷ Nu insistăm pe detalii de morfologie, odată cu publicarea integrală a oaselor de la Foeni, după încheierea săpăturilor vom avea ocazia s-o facem.

ANALOGIES AND DIFFERENCES BETWEEN ANIMAL HUSBANDRY OF THE VINČA C AND FOENI GROUP SITES IN THE BANAT (SW ROMANIA)

Summary

The article focuses on the results of the faunal analyses in Banat sites belonging to the Late Neolithic. Animal remains were brought to light during excavations carried out in the following sites: Foeni – “Orthodox Cemetery” (Foeni Group), Parța, tell II (Vinča C and Petrești cultures), Sânanđrei (Vinča C and post Vinča C) and Liubcova - “Ornița” (Levels II-I, Vinča C). The data suggest that, Foeni would have had a specific animal economy, developed on a southern base, adapted, in time to temperate conditions of the Banat Plain. Cattle exploitation, an increased quota of small ruminants (mostly in earlier phases), and a sustained hunting sustained it, at least with 5% lower than the other sites from the plain. By contrast, cattle recorded an increased quota, pig and caprovines a lesser one in Vinča C settlements. A decreasing of cattle ratio equilibrated by a sustained hunting (especially of red deer) and a low participation of caprovines and pig in supplying are the traits of the Vinča C site from Danube Valley.

BIBLIOGRAFIE

- Bolomey Alexandra - 1968 - Über die Säugetierfauna der Neolithischen Siedlung von Căscioarele. Massangaben der Häufigsten Wildtierarten, *Annuaire Roumain d'Anthropologie*, T. 5, p. 19-29
- Bolomey Alexandra,
El Susi Georgeta - 2000 - Animal Remains, S. Marinescu, Al. Bolomey, *Drăgușeni. A Cucutennian Community, Archaeologica Romanica*, 2, Edit. Enciclopedică, București, Wasmuth Verlag, Tübingen, p. 159-179
- Bökönyi Sandor - 1962 - Zur Naturgeschichte des Ures in Ungarn und das Problem der Domestikation des Hausrindes, *Acta Arch Hung*, 1-2, XIV, p. 175-214
- “ - 1977 - Délkelet-Európa korai állattartásának kialakulása és közel-keleti kapcsolatai, *Agrártörténeti Szemle*, 1-2, Szamabol, p. 1-23
- “ - 1988 - The Neolithic Fauna of Divostin, in Mc. Pherron, A.-Srejavic, D. (eds.), *Divostin and the Neolithic of Central Serbia*. Ethnology Monographs, 10, Pittsburgh, p. 419-445
- “ - 1989 - Animal Remains, Gimbutas, M.-Winn, Sh.-Shimabuku, D., *Achilleion. A neolithic settlement in Thessaly, Greece, 644-5600 B.C.* Monumenta Archaeologica, 14, Univ. of California, Los Angeles, p. 315-332
- Drașovean Florin - 1994 - The Petrești Culture in Banat, *AnB*, 3, p. 139-170
- El Susi Georgeta - 1991 - La faune de l'établissement vincien de Liubcova-Ornița, dep. Caraș-Severin, *Banatica*, 11, p. 9-17
- “ - 1995 - The Animal Husbandry during Late Neolithic

and Bronze Age in settlements of Danube Valley (Southern Banat), *Kulturraum Mittlere und Untere Donau: Traditionen und Perspektiven*, p. 65-72

- “ - 1996 - A General Survey on the Animal Husbandry in the Tell of Parța by comparing with the Vinča Communities in Danube Valley, *The Vinca Culture..*, Timișoara, p. 309-322
- “ - 1996 - *Vânători, pescari și crescători de animale în Banatul mileniilor VI î. Chr. I d. Chr. Studii arheozoologice, Bibliotheca Historica et Arheologica*, T 3, Timișoara, Editura Mirton, 440 p
- “ - 1998 - Analiza paleo-economiei stațiunii neolitice de la Liubcova-Ornița, S. A. Luca, *Liubcova-Ornița, Monografie arheologică*, Târgoviște, p. 81-92
- “ - 1998 - Archaeozoological Researches in the Neolithic Site of Foeni (Timiș County), *The Late Neolithic of the Middle Danube Region*, Timișoara, Edit. Eurobit, p. 139-164
- “ - 1998 - Studiu preliminar al resturilor de faună din așezarea neolitică de la Parța-tell II (jud. Timiș), *AnB*, VI, p. 129-151
- “ - 1999
/2000 - Studiul resturilor de faună din așezarea neolitică târzie de la Sâna Andrei (jud. Timiș), *AnB*, 7-8, p. 193-204

Jongsma Tina, Haskel

Greenfield John

- 1996 - The Vertebrate Fauna from Middle and Late Neolithic Sâna Andrei, SW Romania, 1992, *The Vinca Culture..*, Timișoara, p. 295-309

Vörös Istvan

- 1994 - Animal husbandry and hunting in the Middle Neolithic settlement at Tiszavasvári-Deákalmi dűlő (Upper Tisza region), *JAMÉ*, 36, p. 167-182

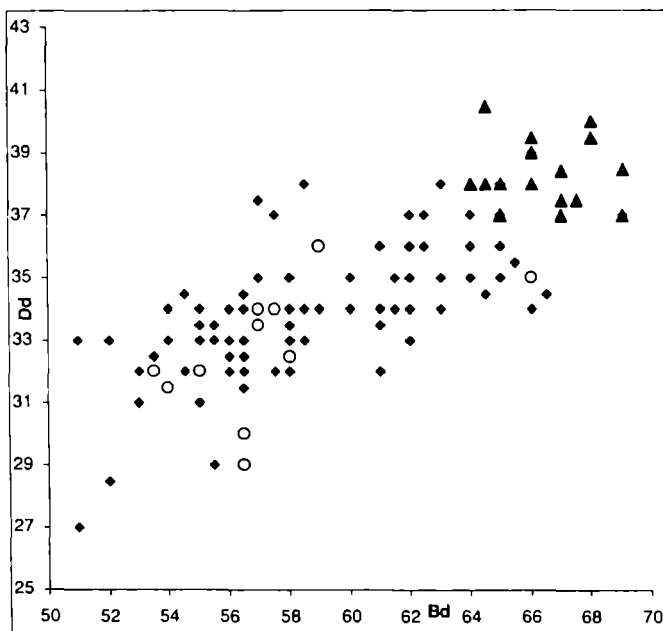

Fig. 1. - Datele metrice ale mc de bovine în așezări neolitice târzii;

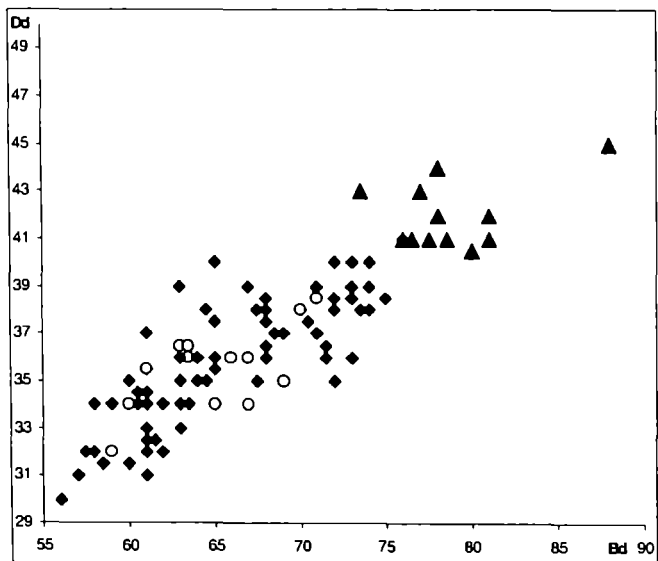

Fig. 2- Datele metrice ale mt de bovine în așezări neolitice târzii;
romb plin - Câmpia Banatului, *cerc gol* - Valea Dunării, *triunghi* - bour